

УДК: 343.72

DOI: [10.52754/16948661_2024_1\(4\)_2](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_1(4)_2)

АЛДАМЧЫЛЫКТЫН КОНЦЕПЦИЯСЫ ЖАНА МУМКУНЧУЛУКТӨРҮ

ПОНЯТИЕ И СПОСОБЫ МОШЕННИЧЕСТВА

THE CONCEPT AND POSSIBILITIES OF FRAUD

Токторов Эгемберди Самидинович

Токторов Эгемберди Самидинович

Egemberdi Samidinovich Toktorov

ю.н.д., профессор, Ош мамлекеттик университети

д.ю.н., профессор, Ошский государственный университет

Candidate of Law, Professor, Osh State University

Ысманова Раушан Закирмаматовна

Ысманова Раушан Закирмаматовна

Raushan Zakirmamatovna Ismanova

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

АЛДАМЧЫЛЫКТЫН КОНЦЕПЦИЯСЫ ЖАНА МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ

Аннотация

Макалада алдамчылыктын концепциясы жана жолдору талкууланат. Макалада алдамчылык, эксперт анын өзгөчөлүктөрү жана негизги мүнөздөмөлөрү аныкталат. Бул макалада ошондой эле эксперттер алдамчылыктын экономикалык таасирин өлчөөдө туш болгон айрым көйгөйлөр, ошондой эле алдамчылыктын экономикалык таасирин өлчөөдө эске алынышы керек болгон ыкмалар жана критерийлер камтылган. Учурда экономикалык ишмердүүлүк жаатындагы кылмыштарды туура квалификациялоону үйрөнүү абдан маанилүү. Жеке адамдарга каршы алдамчылыкты жасоонун эң кеңири таралган заманбап ыкмалары, алардын комиссиясынын механизми жана идентификациялоо ыкмалары кеңири классификацияланат жана изилденет.

Ачкыч сөздөр: алдамчылык, экономикалык ишмердүүлүк, кылмыштуулук, кылмыштуулук, ишкердик ишмердүүлүк.

ПОНЯТИЕ И СПОСОБЫ МОШЕННИЧЕСТВА

THE CONCEPT AND POSSIBILITIES OF FRAUD

Аннотация

В статье рассматриваются некоторые дискуссионные вопросы, касающиеся понятия и способов совершения мошенничества. В статье дается определение мошенничества, проверяются его признаки и основные характеристики. В этой статье также рассматриваются некоторые проблемы, с которыми сталкиваются эксперты при измерении экономических последствий мошенничества, а также подходы и критерии, которые необходимо учитывать при измерении экономических последствий мошенничества. На данный момент довольно важно научиться правильно квалифицировать преступления в сфере экономической деятельности. Классифицированы и подробно изучены наиболее распространенные современные методы совершения мошенничества в отношении физических лиц, механизм их совершения и методы идентификации.

Abstract

The article discusses some discussion issues regarding the concept and ways of committing fraud. The article defines fraud, examines its features and main characteristics. This article also covers some of the problems that experts face when measuring the economic impact of fraud, as well as approaches and criteria that must be taken into account when measuring the economic impact of fraud. At the moment it is quite important to learn how to properly qualify crimes in the field of economic activity. The most common modern methods of committing fraud against individuals are classified and studied in detail, the mechanism of their commission and the methods of identification.

Ключевые слова: мошенничество, экономическая деятельность, преступление, криминализация, предпринимательская деятельность.

Keywords: fraud, economic activity, crime, criminalization, entrepreneurial activity.

Азыркы учурда Кыргызстанда кылмыштуулуктун эң кеңири тараган түрү болуп алдамчылык эсептелет. Алдамчылык-бул кылмыштын татаал кылмыштуу-укуктук курамы болгон уурулуктун бир түрү, ал кылмыштуу кылмыш жасоо менен объективдүү тараптан уурулуктун башка түрлөрүнөн айырмаланат. Алдамчылыктын объективдүү жагы-бул башка бирөөнүн мүлкүнө болгон укуктарды уурдоо же сатып алуу, алдамчылык ишенимди кыянаттык менен пайдалануу. Кылмыштын объективдүү жагынан билсек болот, кылмыштын бул түрү эки жол менен жасалат. Кылмыш жасоонун жолу катары алдамчылык жабырлануучуну - мүлктүн ээсин билип туруп адаштырууну камтыйт. Ишенимди кыянаттык менен пайдалануу күнөөлүү адам кийинчерээк аны ээлеп алуу үчүн жабырлануучу менен болгон ишеним мамилесин атайылап колдонот анын мүлкү. Эки учурда тең мүлктүн ээси өзүнүн мүлкүн өзү тапшырат, ал толугу менен ишенген адамдын өзүмчүл ниетин билбейт. Алдамчылык субъективдүү тараптан түздөн - түз ниет менен гана жасалышы мүмкүн-бул кылмышкер атайылап иш-аракет кылып, башкалардын мүлкүн алуу максатын көздөп, жабырлануучуга зыян келтирүүнү каалайт дегенди билдирет.

Алдамчылык-бул уурулукка окшош, мүлккө каршы жасалган кылмыш.

Алдамчылык иш-аракеттердин масштабына жараша, алдамчылыкты камсыздандыруу, насыя берүү, саламаттыкты сактоо, каржы рыногу, керектөө рыногу, кыймылсыз мүлктүн жүгүртүлүшү (сатып алуу жана сатуу анын ичинде экинчи рынокто, курулушта ж.б.) жаатында аныктоого болот.), товардык баалуулуктардын жүгүртүлүшү, баалуу кагаздардын жүгүртүлүшү ж.б.

Кылмыштуу кол салуу объектисине жараша алдамчылыктын төмөнкү түрлөрүн айырмалоого болот: жеке адамдарга - жарандарга каршы алдамчылык; юридикалык жактарга каршы алдамчылык.

Жабырлануучунун ким экендиги кененирээк сүрөттөлүшү мүмкүн-алдамчылык аракеттердин объектиси: 1) жеке адамдар анын ичинде чет өлкөлүк адамдар; - юридикалык жактар: байланыш компаниялары жана интернет провайдерлери; банктар жана башка кредиттик уюмдар; электрондук соода дүкөндөрү; башка коммерциялык жана коммерциялык эмес уюмдар; башка чет өлкөлүк юридикалык жактар. Алдамчылык жасалган жерге жараша: коомдук жайлардагы алдамчылык; темир жол транспортундагы буюмдарды алдоо; түрмө системасындагы алдамчылык; Интернеттеги алдамчылык ж.б.

Кылмыштуу иш-аракеттердин механизминде жараша жол кырсыктарынын жагдайларын бурмалоо менен жасалган алдамчылык учурлары аныкталат; автоматташтырылган маалыматтарды иштетүүнүн натыйжаларын колдонуу (жогорку технология жаатындагы алдамчылык); мобилдик каражаттардын жардамы менен; төлөм карталарын колдонуу; "пирамидалар" принциби боюнча; юридикалык жактын мүлкүн мыйзамсыз конфискациялоо максатында ж.б. Кылмыштуу кол салуу темасына жараша, алдамчылык акчага, товардык баалуулуктарга жана башка кыймылдуу мүлккө, кыймылсыз мүлккө жана менчик укугуна ээ болууга багытталышы мүмкүн. Алдамчылык иш - аракеттерди жасаган адамдардын сандык курамына жараша, бир адам жасаган алдамчылыкты аныктай аласыз; алдын ала макулдашуу боюнча адамдардын тобу; уюшкан кылмыштуу топ; кылмыштуу жамаат (кылмыштуу уюм). Сунушталган классификация негизги жана классификациялоонун бардык мүмкүн болгон критерийлерин аткарбайт. Практикалык аткаруу ишинде бир түрдөгү алдамчылыктар таза

формада сейрек кездешет. Эреже катары, бир нече классификациялоо критерийлеринин айкалышы бар.

Алдамчылык предмети алдамчылык объектисинин баалуулуктарын мыйзамсыз алуу үчүн башка адамдарды атайылап алдаган адам же адамдардын тобу катары түшүнүлөт. Акыркысы-алдамчылыктын аягындагы азап чегип жаткан тарап.

Алдамчынын чечмелөөсү, башкача айтканда, коркууга тийиш адам белгилүү бир интеллектуалдык-психологиялык жана этикалык касиеттерге ээ болгон адам болушу мүмкүн деп эсептелет.

Алдамчылык, уурулуктун бир түрү катары анын курамы бар, анын элементтери аларга гана мүнөздүү элементтер, объект, объективдүү тарап, субъективдүү тарап белгиленет. Кылымштын максаты-экономика жаатындагы коомчулук менен байланыш,

Мүлк мамилелери, өндүрүш процесстерин уюштурууга байланыштуу мамилелер, уюштуруу жана экономикалык мамилелер, ошондой эле алардын калыптанышынын жана өнүгүшүнүн жүрүшүндө пайда болгон социалдык-экономикалык мамилелер. Бирок, кылмыш-жаза укугунун теориясында мындай мамилелердин мазмунуна байланыштуу бир нече позицияларды табууга болот, алар кеңири жана тар мамилелерди түзөт.

Ошентип, экономикалык мамилелердин бардык катышуучуларынын укуктары, эркиндиктери, муктаждыктары жана кызыкчылыктары, анын ичинде алардын иштөө механизми экономиканын чөйрөсүн түзөт.

Алдамчылыктын аныктамасы, биринчиден, алдамчылыктын эки түрүн айырмалоого мүмкүндүк берет - башка бирөөнүн мүлкүн уурдоо жана башка бирөөнүн мүлкүнө укук алуу, экинчиден, ал башка кылмыштуу аракеттерден, алдамчылыктан же ишенимди кыянаттык менен пайдалануудан келип чыккан конкреттүү ыкмалардын көрсөтмөлөрүн камтыйт. Алдамчылык, уурулуктун бир түрү катары, жалган маалыматтарды билдирүүдөн же отчеттуулук милдеттүү болгон жагдайларды жашыруудан турат. Алдамчы билдирген жалган маалымат ар кандай болушу мүмкүн. Кээ бир учурларда алар кылмышкердин ким экендигине, анын укуктарына жана ыйгарым укуктарына, башкаларында юридикалык фактыларга, окуяларга ж.б. байланыштуу. Алдамчылыкты оозеки, жазуу түрүндө же башка формада билдирсе болот. Ишенимди кыянаттык менен пайдалануу, алдамчылыктын бир түрү катары, адатта, күнөөлүү адамдын өзгөчө ыйгарым укуктарын алуу үчүн колдонулат. Алдамчылар түрмөлөрдө жазасын өтөп жаткан туткундар деп эсептелет. Ооба, мындай "псевдо-кызматкерлердин" чалуулары, албетте, келет, бирок жалпысынан алардын көпчүлүгү жок жана алардын примитивдүү схемалары бар. Эң чоң коркунучту "Коммерциялык колл-борборлор" көрсөтөт. Ооба, акыркы технология менен жабдылган жана бир нече жүз адамды иштете турган колл-борборлор бар. Бул буга чейин кесипкөй деңгээл, мындай ишканаларда иштөө так оңдолуп, агымга коюлат.

Бул кызматкерлер ар кандай тренингдерден үзгүлтүксүз өтүшөт, баарлашуу көндүмдөрүн өркүндөтүшөт, каршылыктар менен иштей алышат, алар жакшы дикцияга ээ, баарлашуунун жагымдуу жолу жана аларды алдоого чоң түрткү алышат, анткени алардын бонусу андан көз каранды. Кыскасы, мындай "оператор" менен күрөшүүгө туура келсе, анда алардын кийинки курмандыгы болуу коркунучу бар.

Кыргызстанда алдамчылык жана опузалоо фактыларынын саны көбөйдү, тогуз айдын ичинде Кыргызстанда 33,5 миң кылмыш катталган, бул 2022-жылдын ушул мезгилине караганда 3,2% аз. Алардын басымдуу бөлүгү 72% дан ашыгын түзгөн мүлккө каршы кылмыштар болгон. Бул кылмыштардын категориясына уурулук, алдамчылык, тоноочулук, тоноочулук жана опузалоо кирет. Уурулук жана тоноочулук боюнча 1 769 жана 15 учур кыскарган. Бирок, тескерисинче, алдамчылык, тоноо жана опузалоо учурларынын саны көбөйдү. Ошентип, алдамчылык учурлары 878 фактыга көбөйүп, жети миң 279га жетти, опузалоо 66га 119га жетти. 2022-жылдын ушул эле мезгилинде тоноочулуктун саны 4 учурга көбөйдү.

Колдонулган адабияттар

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси 2021-жылдын 28-октябры № 127 <https://cbd.minjust.gov.kg/112309/edition/14072/kg>
2. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси 2021-жылдын 28-октябры № 129 <https://cbd.minjust.gov.kg/112308/edition/14744/kg>
3. Абдрасулова, Ж. Ж. Цифровизация банковского сектора экономики: проблемы и пути совершенствования / Ж. Ж. Абдрасулова, С. Ж. Абдрасулова // Вестник Ошского государственного университета. Экономика. – 2022. – № 1(1). – С. 154-163. – EDN LPPRZP.
4. Арстанбеков, М. С. Кылмыштын таасиринен улгайган адамдардын курмандыкка чалынышы / М. С. Арстанбеков // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Урук. – 2023. – No. 2(3). – P. 21-27. – DOI 10.52754/16948661_2023_2(3)_4. – EDN LISBXS.
5. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / отв. ред. В. М. Лебедев. 13-е изд., перераб. и доп. - М.: Юрайт, 2017.
6. Лопашенко Н.А. Преступность, уголовная политика, уголовный закон Саратов, Саратовский Центр по исследованию проблем организованной преступности и коррупции: Сателлит, 2013.
7. Малыгина Т.А. Виктимологическая характеристика и предупреждение мошенничества : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. — Иркутск, 2007.
8. Малышева Ю.Ю. О понятиях лжи и обмана в сфере экономики по уголовному праву России // Вестник ТИСБИ. — 2005. — № 2.
9. Михаль О. Сложности квалификации мошенничества / О. Михаль, М. Хмелева // Уголовное право. - 2007.
10. Побегайло Э. Ф. Кризис современной российской уголовной политики // Уголовное право. - 2004.
11. Плохова В.И. Ненасильственные преступления против собственности: криминологическая и правовая обоснованность. — СПб., 2003.